

Rudi KOTNIK

Vloge esejev v psihoterapevtskem izobraževanju: dva primera

The role of essays in psychotherapy training: two examples

Uvod

Odločitev uredništva, da v Kairosu objavlja tudi eseje študentov, je dobrodošla z več vidikov, med katerimi je tudi izobraževalni. Ta ponuja bralcu možnost uvida v vlogo, ki jo imajo eseji v izobraževanju psihoterapevtov in s tem tudi v specifično tako modalitete kot njenega izobraževalnega koncepta. Zato bom v tem prispevku najprej nakazal temeljna izhodišča same modalitete (Gestalt terapija), izobraževalnega koncepta inštituta (GiTa), temu ustrezno splošno vlogo esejev in specifično vlogo obeh objavljenih esejev

Temeljna izhodišča modalitete

V mnogovrstnosti znanja in usposobljenosti, potrebnih za psihoterapevtski poklic, izstopata dva vidika. Najprej je to poglobljeno obvladovanje teorije izbrane modalitete, vendar v splošni povezanosti s terapevtsko izkušnjo. Drugi vidik je posvečanje terapevtskemu procesu v 'tu-in-zdaj', kjer v izobraževalnem procesu spremljamo edukanta korak za korakom, kako sledi klientu. Govorim o humanistično orientiranih modalitetah, kjer se bom osredotočil na Gestalt terapijo.

Tu je temeljna kategorija kontakt. Kontakt kot pogoj za osebno rast v smislu stika z nečim novim, je torej tisto, česar se edukant uči: kako ga vzpostavljati, ohranjati ali ponovno vzpostavljati, če ga 'izgubi'. To pomeni, da se terapevt v terapevtski situaciji odziva tako, da v odnosu klient za svojo rast 'dobi' tisto, kar mu v danem trenutku to omogoča. Za to pa ni receptov, ampak se je potrebno subtilno posvečati odnosu s klientom iz trenutka v trenutek in biti fenomenološko pozoren na to, kar se dogaja. Edukant mora najprej vedeti, kaj se v njunem procesu 'tu-in-zdaj' dogaja, da ob hkratnem vpogledu v celoto lahko ve, kakšne so možnosti odzivanja. To je v učnem smislu podlaga za refleksijo dogajanja, njegovega razumevanja in konceptualizacije, kar omogoča izbor med več možnostmi odzivov glede na izbrani cilj v posameznem trenutku. Učenje gestaltistične psihoterapevtske profesije je tako tudi posvečanje enkratnosti in nepovljivosti vsakega trenutka odnosa s klientom na podlagi uporabe načel in ne učenje vnaprej izdelanih metod in tehnik, na kar je opozoril že Resnick:

»V Gestalt terapiji je tehnologija najbolj irelevantna stvar, kar jih poznam. Vsak Gestalt terapevt bi lahko povsem prenehal uporabljati katerokoli Gestalt tehniko, ki je bila kdajkoli uporabljena in bi še vedno lahko prakticiral Gestalt terapijo. Če ne bi mogel, bi tudi pred tem v resnici ne prakticiral Gestalt terapije. V resnici bi se zgolj postavljajal in zapravljajal čas z vrečo trikov. Tehnologija je samo orodje in orodje se lahko spreminja.« (Resnick, 1984: 19)

Tehniko razume kot »skrepenelo obliko nečesa, kar je bilo v času nastanka kreativen preskok lika v težki situaciji« (prav tam: 20). Tehnika¹ torej nastane v konkretni situaciji kot eksperiment, ki omogoči kvalitativen preskok; nekaj, kar klientu omogoči izkušnjo in raziskovanje nečesa novega za njegovo osebno rast. Kot taka izide torej iz dane situacije in za terapevta pomeni možnost kreativnosti ob spoštovanju temeljnih načel.

Učenje uporabe načel namesto tehnik ter posvečanje enkratnosti in neponovljivosti trenutka torej pomeni razvijanje psihoterapevtske avtonomnosti za 'obvladovanje' novih in nepredvidljivih terapevtskih situacij (zaradi tistih vidikov človeške narave, ki so enkratni in neponovljivi), vendar ob hkratnem poznavanju in razumevanju tistih vidikov človeške narave, ki so univerzalni. Kot rečeno, je vse to mogoče na podlagi širokega in poglobljenega teoretičnega znanja ter razumevanja in usposobljenosti za prepoznavanje procesov in ustreznih odzivov oziroma ravnanja – poleg vsega tistega splošnega in tudi konkretnega strokovnega znanja. Vse to ima implikacije tudi za načrtovanje standardov in kurikulumov, kar pomeni splošnost v formulaciji ciljev in tistih pričakovanih študijskih rezultatov, kjer je to potrebno. Iz opisanega izhodišča modalitete torej sledi tudi ustrezna zasnova izobraževanja, ki je naravnana na učenje načel in ne tehnik.

Koncept izobraževanja

Ker eseji sodijo v koncept izobraževanja na premišljen in sistematičen način, je za razumevanje smiselno na kratko (več o tem: Kotnik, 2010 in Kotnik, 2013) povzeti bistvene značilnosti koncepta izobraževanja. Jasen koncept, ki omogoča transparentnost za udeležene (edukatorji, edukanti, zunanji in notranji ocenjevalci) v izobraževanju, je bilo vodilo in izhodišče, ki se kaže kot koristno za vse. Inštitut ima zato edukantom namenjen Priročnik (Kotnik in Flajs, 2004) s potrebnimi informacijami, in ga sproti dopolnjuje z vsem, za kar se pokaže potreba. Med drugim ima opredeljene splošne cilje izobraževanja, ki mu sledijo pričakovani učni rezultati na specifični ravni. To je seznam posameznih vrst znanja, ki vključuje tudi proceduralno znanje kot skupno referenčno točko za edukante, edukatorje in zunanje ocenjevalce. Ni pa to seznam, ki bi kot vsota delov jamčil psihoterapevtsko usposobljenost.

Naslednji pomemben in delikaten element so kriteriji ocenjevanja. Priročnik izhaja iz oblike končnega preverjanja, ki ga sestavljata pisno (študija primera) in ustno preverjanje (na podlagi predvajanja 15 do 20 minutnega avdio ali video posnetka odlomka dela s klientom). Kriteriji so formulirani v splošni obliki. Treba je priznati, da so kriteriji po eni strani pomembni za transparentnost, zlasti za edukante, ki želijo vedeti, kaj se od njih pričakuje oziroma po čem bo njihovo delo presoano. Vendar je tudi pri tem kontroverznem vprašanju treba ugotoviti, da bodisi želja ali pa zahteva po večji merljivosti ali neke vrste razvidnosti prinese potrebo po podrobnejši razčlenitvi, kar vodi v kompromitirani atomizem s svojo behavioristično podlago.

Nevarnost, ki bi ob tem nastala, je tudi v prepričanju, da bi bila v takem seznamu že zajeta celota in bistvo psihoterapevtske usposobljenosti. Zato je smiselno, da to 'bistvo' (v kolikor o njem sploh lahko govorimo) ostaja v splošnejši opredelitvi. V primeru Gestalt terapije zajeto v pojmu kontakta kot ključni kategoriji. Sledimo torej *načelu*, kar pomeni, da ta temeljni učni cilj (ki je seveda eden izmed ciljev) formuliramo kot »sposobnost ohranjanja kontakta«. Vodilo je torej načelo, kako izdelati seznam učnih ciljev kot učnih rezultatov, ki bi bili pedagoško smiselni, uporabni in bi ohranjali holizem. Rešitev težav z razvidnostjo ni le v razčlembi učnih ciljev ali rezultatov, ampak tudi v skrbnem razmisleku zasnove in izvedbe izobraževanja.

Iz vsega navedenega sledi nekaj zelo pomembnega: ker v humanistično orientiranih psihoterapevtskih pristopih ni mogoče niti predpisovati niti poučevati posameznih tehnik kot spretnosti, kaže zato večjo in sistematično pozornost posvečati strategijam poučevanja in učenja in sprotnemu holističnemu spremljanju dela, dosežkov in napredovanju posameznih edukantov. S formalnega vidika zato priročnik omenja posamezne oblike poučevanja in učenja (izobraževalne delavnice, delo s klienti, supervizija, osebna terapevtska izkušnja, podporna študijska skupina, praksa v ustanovi), vendar je posebna pozornost namenjena pristopu znotraj posameznih oblik (posredovanje teorije in diskusije, delo v manjših skupinah, supervizirano psihoterapevtsko delo v trojkah, skupinski proces, supervizija v živo, individualni študij, diskusijske skupine samih edukantov, posebne oblike dela v absolventskem obdobju kot priprave na študijo primera ali ustni izpit). To dobi svojo konkretnjšo obliko v razdelavi ciljev in rezultatov po posameznih štirih letnikih.² Konkretnne oblike dela z izkustvenim učenjem omogočajo podlago usvajanja posameznih prvin, ki vodijo k realizaciji ciljev in se na koncu preverjajo s študijo primera in posnetkom terapevtskega dela.

Vloge esejev

Zato je vlogo esejev treba gledati z vidika zgoraj omenjenega: eseji pomenijo tako pomembno obliko učenja kot tudi sprotne preverjanja znanja in usposobljenosti. Zato imajo pomembno vlogo na poti k strokovni usposobljenosti kot cilju, kar je predmet končnega preverjanja (pisnega v študiji primera) in ustnega končnem zagovoru. Se pravi, da so s tem tudi postopna, sprotna priprava na končno preverjanje. Posamezni trije eseji³ skozi vsako leto so torej oblika učenja, ki se nadgrajuje, zlasti s pisnimi povratnimi informacijami in so postopno uvajanje in priprava na končno preverjanje. Vsak od teh tipov eseja torej zajame specifično področje in za vsako od teh področij so predvidene strategije poučevanja in učenja. Poglejmo to konkretnje.

Namen teoretičnega eseja je pokazati razumevanje teorije in pokazati sposobnost integracije teorije in osebne izkušnje, problematizacijo obravnavanih pojmov ter vključevanje različnih pogledov na obravnavano tematiko. Poročilo o supervizirani praksi, sposobnost za uporabo supervizije pokazati, kaj se je edukant naučil v superviziji in kako je to prevedel v prakso sposobnost refleksije o določeni temi v daljšem časovnem obdobju. Komentar transkripta posnetka dela s klientom pa ima namen razvijati sposobnost reflektiranja, konceptualiziranja lastne terapevtske prakse in njenega povezovanja z relevantno teorijo. Posebno pomembnost imajo povratne informacije, ki so napisane v obliki komentarja, ki po eni strani sledi zgoraj omenjenim kriterijem, po drugi strani pa edukantu na holističen način pokaže, kje je trenutno na poti do svoje ga cilja. Tu

Iz grafične ponazoritve (slika 1) je razviden tako celoten koncept kot tudi poti do njegove realizacije, tj. kako posamezne prvine pripomorejo k realizaciji zastavljenih ciljev. Kaže na profesionalno usposobljenost kot končni cilj, ki ga preverjamo s študijo primera, ki preverja usposobljenost za delo s klientom skozi daljše obdobje in ustnim zagovorom, ki vključuje poslušanje kratkega avdio ali video posnetka in komentiranje prepisa posnetka tega dela s klientom. Vsak izmed treh tipov eseja torej zajame en vidik celote.

Preverjamo usposobljenost in zato nas zanima, kakšna je ta pot do nje in kako lahko vsak posamezni esej k temu pripomore.

Opombe

¹ *Kot primer lahko omenimo znano in v geštaltistični psihoterapiji danes le še redko uporabljano tehniko praznega stola, ki je služila le za ozaveščanje internaliziranih dialogov oziroma internaliziranih pomembnih oseb, nikakor pa ne za treniranje dialoga z realnimi osebami. Ko so jo kot tehniko začeli uporabljati neodvisno od načel, je izgubila svoj prvotni smisel in lahko razumemo, zakaj so jo Gestalt terapevti nehali uporabljati. Imeli pa so tudi druge razloge, saj so med drugim ugotavljali, da klient, ki se 'pogovarja' s praznim stolom, ni več v kontaktu s terapevtom ali, drugače povedano, da ta tehnika ovira dialoški pristop.*

² *Za profesionalno rast sta pomembna postopnost in začetek. V prvem letu je poglobilni cilj na videz zelo preprost: seznanjanje s temelji Gestalt terapije na način, pri katerem je v ospredju osebna izkušnja Gestalt terapije, vendar gredo edukanti skozi intenziven osebni proces ob hkratnem zelo poglobljenem študiju teoretskih virov, 'prežvekovanju' le teh in poskusom relevantno misliti osebno izkušnjo v smiselnih teoretskih terminih Gestalt terapije. »Po prvem letu zato od edukantov pričakujemo, da bodo demonstrirali osnovno znanje, razumevanje in uporabo temeljnih in elementarnih pojmov Gestalt terapije« in da bodo »demonstrirali zmožnost razpoznavanja procesa in zmožnost razločevanja med vsebino in procesom« (Kotnik in Flajs, 2004: 15).*

Zato je v treh esejih njihova naloga le povezava teorije in osebne izkušnje. To za njih pomeni zgoraj omenjeno postopno usvojiti, za edukatorje pa spremljati jih na tej poti in jim z ustrezno povratno informacijo stati o strani.

³ *Četrti esej, ki ni del formalnega preverjanja, je osebni dnevnik, katerega namen je refleksija osebnega in strokovnega napredovanja.*

Viri

Kotnik, R. in Flajs, T. (2004). *Priročnik*. Ljubljana: GiTa (interno gradivo).

Kotnik, R. (2010). 'Kompetentnost v psihoterapiji: od koncepta in standardov do izvedbe'. *Slovenska revija za psihoterapijo Kairos*, št. ¾: 29-59.

Kotnik, R. (2013). *Nova paradigma v izobraževanju : je manj lahko več?* Maribor: Subkulturni azil.

Resnick, R. W. (1984). Gestalt therapy East and West: Bi-Coastal Dialogue, Debate or Debacle? *Gestalt Journal*, 7 (1): 13-32.

m
